

Witte muizen

Vincent Pieterse

de Baak Management Centrum VNO-NCW, Universiteit voor Humanistiek

7 april 2008

De titel 'Witte muizen' is gekozen om de symbolische betekenis die deze kleurmuis heeft gekregen in de geschiedenis. De tamme afstammeling van de huismuis werd in het oude Griekenland beschouwd als geluksbrenger en vereerd in de tempel van Apollo. In India gelooft men dat mensen die de goden dienen reincarneren als witte muizen. De witte muis als mythe.

Ook in mijn verhaal 'van tegencultuur naar cybercultuur', waarin ik op zoek ga naar de Provo traditie in de huidige tijd, draagt de witte muis bij aan mythe vorming. In 1966 bedachten de provo's het plan om tijdens het huwelijksfeest van Beatrix en Claus witte muizen los te laten. Dit moest de paarden van de gouden koets schrik aanjagen en een chaos veroorzaken. Eind jaren tachtig werd patent toegekend aan een genetisch gemodificeerde witte muis geschapen binnen het laboratorium: de OncoMouse™. De Amerikaanse feministische sociologe Donna Haraway noemt deze muis een cyborg, een machine-organisme systeem¹.

In dit artikel schets ik mijn ervaring van de eerste anderhalf jaar van mijn promotieonderzoek. Het beschrijft mijn zoektocht naar het verhelderen van een fenomeen. Het transformeert de vorm van de mythe terug naar de inhoud.

Generatie @

Er lijkt wat aan de hand: de digitale generatie komt er aan en dat heeft consequenties voor de toekomst. Met dit idee wandelde ik als net gestarte buitenpromovendus in januari 2007 de Universiteit voor Humanistiek binnen. Velen zijn het met mij eens. Marketing-deskundigen Jeroen Boschma en Inez Groen noemen deze jongeren Generatie Einstein, de eerste generatie na de Tweede Wereldoorlog die zich kenmerkt door positieve eigenschappen. Generatie Einstein is slimmer, sneller en socialer.² Hoogleraar en didacticus Wim Veen heeft het over de Homo Zappiens. Deze generatie "leert anders dan voorgaande generaties, is een multitasker die deze strategie gebruikt om verschillende informatiestromen tegelijkertijd te verwerken".³ In deze geïnformeerde chaos van de internetsamenleving met de daarbij behorende nieuwe communicatietechnologiën lijken zij zich op het gemak te voelen.

Jongeren zijn fanatieke mediaconsumenten. Televisie, tijdschriften, radio, websites en weblogs - jongeren gebruiken al deze media intensief en vaak ook tegelijkertijd. Daarin zappen ze moeiteloos van het ene naar het andere kanaal, van de ene naar de andere URL, tegelijkertijd bellend, sms-end en chattend met hun vrienden en bekenden. Ze

*luisteren muziek op een clipstation, terwijl ze een game spelen op hun console en een afspraak regelen via sms.*⁴

Voor een onderwijssysteem dat zich tijdens het industriële tijdperk heeft ontwikkeld is dit onbekend terrein.⁵ Hierdoor lijkt er behoefte aan een nieuwe visie op leren en nieuwe manieren van onderwijzen. Aan nieuwe inzichten om de motivatie en passie van lerenden te behouden.

Echter, de jongeren van nu kunnen dan wel slim, snel en sociaal zijn, maar zijn ze slimmer, sneller en socialer? Hadden vorige generaties Msn gehad, dan hadden ze vermoedelijk precies hetzelfde gedaan.⁶ Je kunt in ieder geval geen aanspraak maken op een trendbreuk met het verleden zonder te kijken naar de situatie van vroeger. Ik was terecht gekomen bij het historisch generatiebegrip.

Het generatiebegrip

Dit begrip is niet los te zien van de van oorsprong Hongaarse socioloog Karl Mannheim. In zijn invloedrijk geworden essay 'Das Problem der Generationen' (1928) formuleert hij een theorie over generatiewisseling en maatschappelijke veranderingen waarbij hij drie elementen onderscheidt bij het ontstaan van generaties: de generatiepositie (Generationslagerung), de

generatiesamenhang (Generationszusammenhang) en de generatie-eenheid (Generationseinheit). De internetgeneratie kan mogelijk het beste met het laatstgenoemde concept geduid worden.⁷ Generatie-eenheden zijn als het ware de concrete uitingen van een generatie en typeert zich doordat er een nieuw antwoord wordt ontwikkeld op nieuwe omstandigheden.⁸ De jongeren passen zich gewoon aan aan de huidige situatie. Eigenlijk is er niets nieuws aan de hand, de boekdrukkunst had hetzelfde effect. De Canadese mediasocioloog Marshall McLuhan schreef in *'The Gutenberg Galaxy'* (1962) en *'Understanding media'* (1964) dat de maatschappelijke effecten van communicatiemediën (van kleitablet tot radio en computer) allerlei sociale, culturele en psychologische veranderingsprocessen in gang hadden gezet.⁹

*The uniformity and repeatability of print permeated the Renaissance with the idea of time and space as continuous measurable quantities. The immediate effect of this idea was to desacralize the world of nature and the world of power alike.*¹⁰

De boekdrukkunst is de wegbereider geweest voor de wetenschappelijke revolutie van de zestiende en zeventiende eeuw.¹¹

Emeritus-hoogleraar filosofie Hans Achterhuis stelt dat ontwikkelingen van technieken enerzijds een verandering van de maatschappij impliceert, maar anderzijds sociaal-culturele factoren mede het proces van de technologische ontwikkelingen bepaalt.¹² Met "it is society that changes technology, not the other way round" stelt mediatheoreticus Geert Lovink het nog sterker.¹³ Het ligt dus niet aan de jongeren, maar aan de veranderende wijze van communiceren waaruit een nieuw socio-technisch patroon ontstaat. Dit alles geplaatst in de historische en culturele context en processen.¹⁴

Een Amerikaanse droom

Het werd me duidelijk. Ik moet me niet focussen op het anders leren van de jongeren van dit moment en hier voorspellende waarden aan verbinden. Het gaat om de ontwikkeling van het medium in sociaal-cultureel en historische samenhang.

Toen werd ik gewezen op het boek van de Amerikaanse wetenschapper Fred Turner *'From*

Counterculture to Cyberculture' (2006). Turner beschrijft de onlosmakelijke verbondenheid van de tegencultuur uit de jaren zestig (de Protestgeneratie) en de cybercultuur uit de jaren negentig. Hij betoogt zelfs dat de cybercultuur is ontstaan uit de tegencultuur. Door het verhaal te vertellen van Stewart Brand (Whole Earth Catalog, WELL en uiteindelijk Wired) en het Whole Earth netwerk wil Turner laten zien dat het veranderende beeld van computers en internet – van vertegenwoordiging van de militaire industrie en de Koude Oorlog tot het digitale utopia van nu – tot stand is gekomen door dit netwerk van San Francisco Bay-area ondernemers. Als hoofdpersoon levert Brand een grote bijdrage in het verbinden van Silicon Valley met de San Francisco tegencultuur, computers werden het LDS van de jaren negentig.¹⁵ Turner, naast universitair docent aan Stanford ook journalist, beschrijft het verhaal als een lofzang. Het is een portret van dromen en technologische ontwikkeling, een reis door de tijd.

Er zijn natuurlijk ook kanttekeningen te maken bij dit retorisch geschreven verhaal. De voornaamste is dat het selectief geschreven is: de focus ligt op elitair goed opgeleide – uiteindelijk – succesvolle westerse blanke mannen. Vrouwen, niet-blanken en de rest van de wereld spelen geen enkele rol. De outsiders worden op deze manier weggeschreven. In dat geval betekent het dat het populaire beeld van internet als een open participierend democratisch medium onjuist is. In werkelijkheid is het dan een antidemocratisch elitair sterk gecontroleerde ontwikkeling, of zoals Lovink het zegt: "Until recently the development of the Internet was run by a small consensus-driven group of (largely male) technologists".¹⁶

Continuïteit in Nederland

Des al niettemin was mijn nieuwsgierigheid gewekt. Volgens de literatuur kunnen de jaren zestig gezien worden als een samenhangend geheel van politieke en culturele gebeurtenissen die op verschillende plaatsen in de wereld ogenschijnlijk gelijktijdig plaatsvonden.¹⁷ Zou er dan ook in de Nederlandse situatie sprake zijn van een continuïteit tussen de tegencultuur uit de jaren zestig en de huidige cybercultuur?

De speurtocht begint bij historicus Hans Rigart. In twee boeken *'De eindeloze jaren zestig'* (1995) en *'De wereldwijde jaren zestig'* (2003)

behandelt Righart deze periode als een sociaal-culturele revolutie. De Nederlandse tegencultuur in de jaren zestig bestaat volgens hem uit drie bewegingen met ieder zijn eigen ontstaansgeschiedenis: (i) de studentenbeweging, terug te voeren tot de verhoogde sociale mobiliteit; (ii) de teenager allereerst bewust gecreëerd uit commerciële overwegingen, maar later een geheel eigen dynamiek ontwikkelend en ten slotte (iii) de pleinersbeweging, een bont gekleurde bohème met een krachtige culturele dynamiek.

Deze ontwikkelingen speelden zich met name af in de stad Amsterdam. De Amerikaanse historicus en hoogleraar James Kennedy stelt dat de vrijgevochten artistieke en culturele hoofdstad van Nederland diende als beschutte haven voor de bohemians en avontuurlijke jongeren werden aangelokt.¹⁸

Provo

Tegen deze achtergrond ontstond in 1965 de provo-beweging. De twee belangrijkste grondleggers, de anarchisten Roel van Duijn en Rob Stolk, verzetten zich tegen conventies, taboes, systemen en structuren.¹⁹ Hun voornaamste doel was het provoceren van de autoriteiten. De autoriteiten waren in dit geval alle gezagsdragers, maar ook de consumptiemaatschappij en de Nederlandse taal.²⁰ In de in 1965 door Van Duijn geschreven provo-filosofie construeerde hij een tegenstelling tussen het *klootjesvolk* (autoriteiten en verslaafde consumenten) en het *provotariaat* (de niet economisch actief betrokkenen bij het productieproces).²¹ Het verzet was expressief en gericht op beleving. Kenmerkend hierbij zijn de grote mate van 'doing your own thing' – karakteristiek voor de tegencultuur in de jaren zestig in zijn geheel – en hun sterke ondernemersgerichtheid.²²

Dat Provo de beeldvorming in het midden van de jaren zestig voor een belangrijke mate bepaalde is te danken aan de ontmoeting tussen de kunstenaar Robert Jasper Grootveld en Van Duijn.²³ 'Anti-rookmagier' Grootveld was voornamelijk bekend door de opvoeringen van de door de dichter Simon Vinkenoog geïntroduceerde 'happening'. Historicus Niek Pas stelt dat door aan te haken bij image-deskundige Grootveld de provo's zich aansloten bij een centrale verbindingsfiguur in Amsterdam.²⁴ Deze verbinding tussen kunst en

politiek maakte het mogelijk dat Provo wereldfaam kreeg met hun geruchtmakende acties, zoals het witte fietsenplan en de verstoring van het trouwfeest van Beatrix en Claus. Tegelijkertijd werden ze geïnspireerd door Vinkenoog, Grootveld en beeldend kunstenaar Constant Nieuwenhuys. Deze laatste was één van de grondleggers van zowel COBRA als de Internationale Situationisten en ontwikkelde de voor Van Duijn aansprekende concepten als 'homo ludens' en 'New Babylon'.

Constant ontwierp halverwege de jaren vijftig New Babylon, een samenleving ontworpen voor een 'nieuwe mens' die de door de wonderen van technologie bevrijd is van de natuur, zich aan elk functioneel verband heeft ontworsteld en zijn hele leven kan besteden aan reizen, avontuur en creativiteit: de *homo ludens*. In deze 'anti-functionele' stad zou slechts de creativiteit overblijven.²⁵ Constant was hierbij indirect beïnvloed door het boek '*Homo Ludens*' (1938) van cultuurhistoricus Johan Huizinga.²⁶ Van Duijn ziet de homo ludens als een nieuw, creatief menstype, die in de nieuwe computerbeheerste (cybernetische) maatschappij van morgen, het duizendjarige New Babylon, volop vrije tijd tot zijn beschikking zou hebben.²⁷

De parallellen tussen New Babylon en de internet technologie dringen zich op. Daarnaast is de verkenning van het fenomeen tijd en ruimte door Constant en de wereldwijde verspreiding van New Babylon door een serie verbonden centra – netwerken – de moeite waard om nader te bekijken.²⁸

Kabouterbeweging en De Oranje Vrijstaat

Op 13 mei 1967 werd Provo opgeheven. De beweging begon een rage te worden, een provomania. Volgens Rob Stolk dreigde Provo een 'bureaucratie' te worden en diende het te worden 'vernietigd'. Stolk was opgelucht, maar Roel van Duijn zag de opheffing met lede ogen aan. Na deze teleurstelling verwerkt te hebben richtte Van Duijn in 1969 de Kabouterbeweging op als een soort voortgang van Provo.²⁹ De kabouter was het symbool van de nieuwe mens, die de natuur niet moest overwinnen, maar daarmee in harmonie moest leven.³⁰ Er waren echter weinig andere Provo-kopstukken die zich hierbij aansloten.

Op 5 februari 1970 riepen de kabouters de alternatieve staat De Oranje Vrijstaat uit. Het verzet

tegen de autoritaire maatschappij zou op deze manier gebundeld worden. Serieuze voorstellen werden gemengd met provocerende en ludieke acties. Kabouters voerden acties tegen leegstand, woningnood, auto's in de binnenstad, voor beter onderwijs en meer natuur in de stad. De grootste publiciteit kreeg De Oranje Vrijstaat naar aanleiding van het houden van een Nationale Kraakdag op 5 mei 1970.³¹ Verdeeld door interne conflicten nam spoedig hierna hun invloed af.

Amsterdam in de Provo en Kaboutertijd

Het speelse anarchisme met de ludieke aanpak was kenmerkend voor de protesten van de tegencultuur in Amsterdam. Ook de bewegingen die zich richtten op de politiek waren aanhangers van deze stijl. Bij alle acties die plaatsvonden werd de marxistische ideologie aangevuld met ludieke methoden, die de tegenstanders woedend, verward en onzeker maakten.³² Zelfs buitenlandse anarchisten waren de wanhoop nabij door het gebrek aan theoretische kennis van deze bewegingen.³³ Alleen de studentenbeweging met de marxistische studentenleider Ton Regtien onthield zich van ludieke elementen.

Naast de provo's en kabouters kwam ook een beweging als Dolle Mina's op en ontstonden de jongerencentra Paradiso en Fantasio. Volgens een Nederlandse jeugsocioloog had Amsterdam de steden Parijs, Londen en San Francisco als verzamelplaats voor jongeren grotendeels vervangen en was de stad "het internationale bedevaartcentrum van de magische jaren zestig".³⁴

De Nieuwmarktbeveging

Hoewel de Nieuwmarktbeveging pas tijdens een ontruiming van een gekraakte woning op 24 maart 1975 in de brede publiciteit kwam werden er al panden in de Nieuwmarktbuurt gekraakt in 1968 en manifesteerde de Aktiegroep Nieuwmarkt zich reeds in 1970. Deze buurt werd al halverwege de jaren zestig bedreigd door de aanleg van een vierbaans snelweg en een metrolijn. De Nieuwmarktbeveging verzette zich tegen deze plannen, zij voelden zich als krakers betrokken bij de directe omgeving. "De strijd om de Nieuwmarkt was eigenlijk het kristallisatiepunt van een reeks politiek-ideologische conflicten over de vraag hoe de stad er in de toekomst moet uitzien".³⁵ Aan de beweging kwam een einde in 1975 met de ontruiming en

sloop van de gekraakte panden en de aanleg van de metro.³⁶

De Aktiegroep Nieuwmarkt ontstond vanuit twee initiatieven waarbij de oud-provo's Luud Schimmelpennink (Stichting De Straat) en Rob Stolk (Woningbureau De Kraker) een prominente rol speelden. Daarnaast vormde ook financieel de Provo-nalatenschap een stevige basis en trokken veel provo's in de verkrotte huizen. Er is dus sprake van hechte banden tussen Provo en de Nieuwmarktbeveging.

De kraakbeveging

Tot 1975 was het kraken een buurtaangelegenheid en waren de krakers meestal actieve buurtbewoners. Na 1975 gingen krakers zich apart organiseren en ontstond er uiteindelijk een Stedelijk Overleg Kraakgroepen met hun eigen krant: *de Kraakkrant*, later opgevolgd door *Bluf!*. Aanvankelijk verlieten de krakers de gekraakte panden geruisloos als deze ontruimd moest worden, maar na een ontruiming in 1978 waarbij politiegeweld gebruikt werd besloten veel krakers terug te slaan. Vanaf dat moment zal de geschiedenis van de kraakbeveging zich voordoen in ontruiming met groot verzet. De grootste bekendheid kreeg de kraakbeveging tijdens de rellen bij de kroning van koningin Beatrix op 30 april 1980 ('geen woning, geen kroning').³⁷

Binnen de kraakbevegingen waren er geen ideologen of een ideologische kerngroep die leidend was. Er werd door verschillende groepen krakers een wisselende inhoud gegeven aan het kraken. In het algemeen beriepen de krakers zich op hun gevoelens 'het persoonlijke is politiek' en noemden velen zichzelf anarchist. Basisdemocratie en autonomie waren de twee belangrijkste strijdpunten. Het actievoeren was een levenshouding.³⁸ Krakers uit de Nieuwmarkt beveging speelden eind jaren zeventig een belangrijke rol in de ontwikkeling van de kraakbeveging, de basis van de kraakbeveging ligt bij de Nieuwmarkt. Mensen als Auke Bijlsma, Tjebbe van Tijen, Theo van der Giessen en Piet Veling speelden in beide bevegingen een rol van betekenis.

Volgens politiek-geografe Mamadouh kan men twee parallelle ontwikkelingen onderscheiden tussen het ludieke optreden van Provo en de harde acties van de kraakbeveging: één via 'ideoloog' Roel van Duijn met de kabouterfilosofie die zich

bezig hield met het kraken van leegstaande bedrijfspanden en één via 'doeners' als Luud Schimmelpennink en Rob Stolk die betrokken raakten bij buurtacties door het kraken van sloopwoningen.³⁹

Techno-anarchisten

Volgens socioloog Manuel Castells heeft de Amsterdamse computer tegencultuur (hackers) en de techno-activisten "een lange traditie van belangstelling in cybernetica en alternatieve computerontwikkeling".⁴⁰ In de jaren tachtig kwam die hackercultuur in aanraking met de kraakbeweging. De krakers zochten steun voor hun strijd bij alternatieve computernetwerken en vormden de meeste politieke hackers een maatschappelijke beweging onder leiding van de Amsterdammer Rop Gonggrijp: Hack-Tic. In 1989 startten zij ook het eerste hackerblad.

Hack-Tic is een nieuw maandblad voor hackers. Het bevat alle truuks en tips die andere bladen niet hebben. Nieuws over [...] vormen van techno-anarchisme vindt je altijd eerst in Hack-Tic. [...] 'Hacking is a way of life' riepen verre voorouders al in de jaren zestig. Natuurlijk gaat Hack-Tic ook mee in de wereld van de hacker, een wonderlijke, open wereld vol eigen humor. Hacken is in ieder geval niet voorbehouden aan mensen die creatief met een computer om kunnen gaan. Ook op andere technische gebieden zijn hackers actief, en als je de definitie losjes hanteert is iedereen die zich verzet tegen de gevestigde orde, bestaande middelen creatief gebruikt en zich niet stoort aan regeltjes een hacker.⁴¹

Verbindende factoren tussen de krakers en hackers werden Caroline Nevejan en Marleen Stikker. Nevejan maakte deel uit van de krakersbeweging en was werkzaam bij het cultureel centrum Paradiso. Aan het eind van de jaren tachtig organiseerde zij samen met de HackTic groep, volgens Castells op dat moment een sleutelactor in de hackercultuur, internationale conferenties. Zij werden hierbij vergezeld door een netwerk van politieke techno-anarchisten.⁴² De bekendste evenementen zijn 'Galactic Hackers Party' (1989) en het 'Seropositieve Dansfestijn' (1990). Dit laatste evenement was georganiseerd als een alternatieve

conferentie over aids nadat door de Amerikaanse autoriteiten anti-aidsactivisten een visa werd geweigerd om deel te kunnen nemen aan de Internationale Conferentie over aids in San Francisco. Het werd een belangrijke bijeenkomst en kenmerkte de opkomst van de Amsterdamse openbare digitale cultuur.⁴³ Stikker was bekend met het vroege internet, organiseerde culturele evenementen en experimenteerde met nieuwe media.⁴⁴

Nadat Stikker en de leiders van HackTic, Gonggrijp en Felipe Rodriguez, in 1993 door Nevejan werden uitgenodigd om deel te nemen aan haar culturele programma bij het cultureel centrum De Balie ontwierpen zij "een burgernetwerk dat een open platform zou bieden aan culturele expressie en gemeenschappelijke debatten over publieke kwesties en daarnaast een opzet om met het nieuwe communicatiemedium te experimenteren".⁴⁵ De Digitale Stad (DDS) was geboren. In deze virtuele stad waren huizen, pleinen, cafés, kiosken, cultuur- en kunsthuisen, koffieshops, een seksshop en er was zelfs een kraakwetgeving. Het centraal station bood toegang tot het mondiale internet.⁴⁶ De stadsmetafoor was bewust gekozen:

[H]et verklaart onbekende dingen aan de hand van bekende dingen. Het gedrag van de elektronische stad zal dus min of meer aan moeten sluiten bij het beeld (mentaal model) dat de doelgroep heeft van een echte stad. Dit wil niet automatisch zeggen dat een Digitale Stad een exacte kopie moet worden van een echte stad. Integendeel [...] [o]p sommige punten mag een Digitale Stad best afwijken van het verwachtingspatroon van de gebruiker, verrassingen en ontdekkingen nodigen juist uit om de stad vaker te bezoeken. [...] De 'stad' trekt ideeën aan en provoceert tot het maken van wilde plannen. [...] De Digitale Stad kan nu als teruggekeerde metafoor een zekere beschutting bieden tegen het hoge oplossend vermogen van de nieuwe technologieën. Het heeft naast utopische ook nostalgische trekjes.⁴⁷

De Digitale Stad was, naast het koppelen van de krakersbeweging en hackergemeenschap, ook een verbinding met kunstenaars die geïnteresseerd

waren in het experimenteren met de nieuwe media.⁴⁸

Midden jaren tachtig begon de gemeente Amsterdam kraakpanden te legaliseren.⁴⁹ Tot midden jaren negentig namen krakers leegstaande pakhuizen en andere grote gebouwen in gebruik. De politieke krakers kregen daarin gezelschap van creatieven op zoek naar woon- en werkruimte. Met name de pakhuizen aan de Oostelijke Handelskade groeiden uit tot op het anarchisme geïnspireerde politieke-culturele complexen, compleet met theater, film, expositieruimtes, café en restaurant, ateliers en studio's.

De ontmoeting van deze drie tegenculturen maakte van DDS een groot succes en wekte veel belangstelling van de internationale internetgemeenschap. Maar net als de provo's resulteerde het grote succes in een imago probleem. Vanuit de onafhankelijkheid van anarchistische en idealistische activisten werd DDS steeds meer beïnvloed door commercie en de overheid, wat leidde tot interne spanningen. Uiteindelijk werd DDS, net als bij de provo's, door zichzelf opgeheven. "In slechts enkele jaren had er een indrukwekkende verschuiving plaatsgevonden van de dromen van de elektronische vrije commune naar de hardvochtige wereld van een dotcom-bedrijf in crisis".⁵⁰

De initiatiefnemers zouden vervolgens ieder weer hun eigen weg gaan. Gonggrijp en Rodriguez richtten XS4all – genoemd naar het hackers uitgangspunt 'toegang voor allen' – op. Stikker en Nevejan richtten De Waag Society op.

Conclusie

De historische context is duidelijk. Er is een lange weg gegaan van de door Constant geïnspireerde provo's naar de huidige cybercultuur, maar de traditie heeft zich voortgezet. Waarneembaar in de uitgangspunten en het feit dat verschillende individuen deel namen aan meerdere bewegingen.

Maar wat is nu de relevantie van deze bewegingen, wat is het (politieke) effect? Nog veel vragen, maar in ieder geval geven ze aanleiding tot mythevorming en is zeker Provo verwoord tot een icoon.⁵¹ Volgens de Franse filosoof Roland Barthes biedt dit de mogelijkheid om deze mythe te volgen tot aan de huidige vorm. Het gaat dan om prospectieve geschiedenis, één van de twee vormen

die volgens Barthes de mythe als aanknopingspunt aan de geschiedenis biedt.⁵²

Aanknopingspunten en kenmerken voor deze bewegingen aan het eind van de twintigste eeuw zijn voornamelijk (i) de anarchistische uitgangspunten met een unieke invulling⁵³; (ii) afkeer tegen massificatie, bureaucrativering en consumptiemaatschappij; (iii) de romantiek; (iv) ondernemingsgerichtheid en (v) de 'do it yourself' cultuur. Het meest in het oog springend is echter het gebruik van al deze bewegingen van moderne technieken en communicatiemiddelen. Zij waren in staat deze middelen vruchtbaar in te zetten in hun maatschappelijke strijd en zich deze technieken toe te eigenen. Dit zorgde er voor dat het netwerk van al deze bewegingen werd aangevuld met sympathiserende intellectuelen, deskundigen, media, (linkse) politieke partijen en de overheid. Het gaf nationale en internationale bekendheid aan de Amsterdamse bewegingen.

Mijn zoektocht gaat verder. Er zijn nog verschillende vragen te beantwoorden, maar ik zal vooral op zoek moeten naar de huidige actoren binnen de Provo traditie. Volgens Lovink kan ik dan niet heen om de cybercultuur: "The days of offline activists – condemned to perform street actions while fighting with the print media to get recognition and a hearing for their arguments – are numbered".⁵⁴ Het ontrafelen van de mythe maakt in ieder geval de contexten zichtbaar waarin de huidige jongeren opgroeien. Het vertelt een nog niet eerder beschreven geschiedenis. Misschien voldoet het zelfs aan de oproep "a book highlighting the sociopolitical dimension of Provo activism remains to be written" van historicus Gerd-Rainer Horn gedaan in een artikel in 2006, of aan de aansporing van Lovink in zijn dissertatie uit 2003 "we might wait in vain for the aging 1968 generation to grasp the Internet and take it serious as an object of theory".⁵⁵ Wordt vervolgd...

Vincent Pieterse studeerde (ortho)pedagogiek in Leiden, New Haven (VS) en St. Petersburg (Rusland). Sinds 2007 is hij buitenpromovendus aan de Universiteit voor Humanistiek, zijn onderzoek richt zich op het fenomeen 'Van tegencultuur naar cybercultuur'. Vanaf 1997 is hij werkzaam bij de Baak Management Centrum VNO-NCW, waar hij momenteel verantwoordelijk is voor het project de Baak Onderwijs.

Noten

- ¹ Beschreven in haar essay *A Manifesto for Cyborgs* (1985).
- ² Boschma en Groen, *Generatie Einstein*, 1.
- ³ Veen en Vrakking, *Homo Zappiens*, 62.
- ⁴ Boschma en Groen, *Generatie Einstein*, 114.
- ⁵ Castells, *The Internet Galaxy*, 294-295.
- ⁶ Promovendus aan de Universiteit van Amsterdam Schouten stelt op de website van EduSite dat ze niet anders zijn dan voorgaande generaties (www.edusite.nl/edusite/specials/16370 - benaderd op 7 maart 2008).
- ⁷ Diepstraten, *De nieuwe leerder*, 49
- ⁸ *Ibidem*.
- ⁹ Uitgesproken tijdens de oratie van Paul Hoftijzer bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de geschiedenis van het boek aan de Universiteit Leiden op 5 september 2003.
- ¹⁰ McLuhan, *Understanding Media*, 191.
- ¹¹ Oratie Paul Hoftijzer.
- ¹² Achterhuis, *Van stoommachine tot cyborg*, 12.
- ¹³ Lovink, *My First Recession*, 9.
- ¹⁴ Castells, *The Internet Galaxy*, 16-17.
- ¹⁵ Verschillende Amerikaanse boekrecenties over het boek van Turner maken graag de verwijzing naar het hippiedom, marihuana en LSD in verband met computers.
- ¹⁶ Lovink, *My First Recession*, 261.
- ¹⁷ Volgens promovendus aan de Universiteit Utrecht Manders in een essay *De sixties: We're only in it for the money* (www.volkskrantblog.nl/bericht/145060 - benaderd op 7 maart 2008); Righart, *De wereldwijde jaren zestig*, 13; Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 21.
- ¹⁸ Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 130-131.
- ¹⁹ Pas, *Imaazje!*, 19.
- ²⁰ Mamadouh, *De stad in eigen hand*, 70.
- ²¹ Pas, *Imaazje!*, 138.
- ²² Pas, *Imaazje!*, 335-338.
- ²³ Mamadouh, *De stad in eigen hand*, 54; Pas, *Imaazje*, 103-104.
- ²⁴ Pas, *Imaazje!*, 104.
- ²⁵ Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 9.
- ²⁶ Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 22.
- ²⁷ Pas, *Imaazje!*, 138.
- ²⁸ Nichols doet onderzoek aan de Universiteit van Adelaide (Australië) naar Constant's New Babylon, de moderne stad en virtuele netwerken en ziet hier interessante verbindingen.
- ²⁹ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 251.
- ³⁰ Mamadouh, *De stad in eigen hand*, 89; Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 138.
- ³¹ Mamadouh, *De stad in eigen hand*, 90.
- ³² Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 137.
- ³³ Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 132.
- ³⁴ Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*, 139.
- ³⁵ Uitspraak van Geert Mak in een interview met het blad *Opnieuw*, krant voor de Nieuwmarkt.
- ³⁶ Mamadouh, *De stad in eigen hand*, 125.
- ³⁷ Mamadouh, *De stad in eigen hand*, 142-144.
- ³⁸ Mamadouh, *De stad in eigen hand*, 176-177.
- ³⁹ Mamadouh, *De stad in eigen hand*, 226.
- ⁴⁰ Castells, *The Internet Galaxy*, 162.
- ⁴¹ Hack-Tic 1, 3-4.
- ⁴² Castells, *The Internet Galaxy*, 161.
- ⁴³ Castells, *The Internet Galaxy*, 162.
- ⁴⁴ Castells, *The Internet Galaxy*, 161.
- ⁴⁵ Castells, *The Internet Galaxy*, 162.
- ⁴⁶ Castells, *The Internet Galaxy*, 160.
- ⁴⁷ Uitgesproken door Rob van der Haar, een van de ontwerpers van de interface voor De Digitale Stad 3.0, tijdens een lezing getiteld 'De Stad als metafoor' (www.thing.desk.nl/bilwet/TXT/ESSAY.DDS.txt, - benaderd op 16 maart 2008).
- ⁴⁸ Castells, *The Internet Galaxy*, 161.
- ⁴⁹ Volgens Hessel Dokkum, 'woningnoodkraker' van het eerste uur, was dit dankzij de combinatie van krakersgeweld en de failliete inboedel die de stad toen was. Opgetekend in een essay van Maria Luyten *Stadgist in Amsterdam* (november 2005) (www.marcialuyten.nl/cms/publicaties/essays/stadg_ist-in-amsterdam-nov-2005.html - benaderd op 16 maart 2008).
- ⁵⁰ Castells, *The Internet Galaxy*, 166.
- ⁵¹ Mamadouh, *De stad in eigen hand*, 227; Pas, *Imaazje!*, 344.
- ⁵² Barthes, *Mythologieën*, 236.
- ⁵³ Hoewel iedere beweging daar op hun eigen wijze een interpretatie aan gaven. Gemeenschappelijk echter is de *unieke* invulling die werd gegeven aan het anarchisme. De Engelse filosoof en historicus Peter Marshall stelt zelfs dat 'Holland één van de origineelste anarchistische bewegingen in Europa heeft ontwikkeld' (geciteerd in de dissertatie van A. Faes *Hedendaags anarchisme in Nederland en Vlaanderen*, 189). Misschien kun je spreken van *nederanarchisme*.
- ⁵⁴ Lovink, *My First Recession*, 22.
- ⁵⁵ Lovink, *My First Recession*, 13.

Referenties

- Achterhuis, H (1997) *Van stoommachine tot cyborg. Denken over techniek in de nieuwe wereld*. Amsterdam: AMBO.
- Barthes, R. (2002) *Mythologieën*. Utrecht: IJzer. (Nederlandse geheel herziene vertaling).
- Bell, D. (2007) *Cyberculture Theorists. Manuel Castells and Donna Haraway*. London: Routledge.
- Blumenthal, M. S. (2007) How the Internet Got Its Groove. In: *Issues in science and technology*, vol. 23(4), 80-82.
- Boschma, J. & Groen, I. (2006) *Generatie Einstein: slimmer, sneller en socialer. Communiceren met jongeren van de 21^e eeuw*. Pearson Education Benelux.
- Castells, M. (2003) *The Internet Galaxy*. Oxford: Oxford University Press.
- Diepstraten, I. (2006) *De nieuwe leerder. Trendsettende leerbiografieën in een kennissamenleving*. (Proefschrift faculteit der Wiskunde en Natuurwetenschappen en die der Geneeskunde, Universiteit Leiden).
- Duijn, R. van (1985) *De geschiedenis van de provotarische beweging, 1965-1967*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Duivenvoorden, E. (2000) *Een voet tussen de deur: geschiedenis van de kraakbeweging (1964-1999)*. Amsterdam: Arbeiderspers.
- Fenton, N. (2007) Review: Fred Turner, From Counterculture to Cyberculture: Stewart Brand, the Whole Earth Network and the Rise of Digital Utopianism. In: *European journal of communication*, vol. 22(3), 369-371.
- Hack-Tic. *Tijdschrift voor techo-anarchisten*, nr. 1 (1989).
- Hoftijzer, P.G. (2003) *Rijk van Pallas*. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de geschiedenis van het boek aan de Universiteit Leiden op 5 september 2003.
- Horn, G-R. (2006) Review: Niek Pas, Imaazje! De verbeelding van Provo 1965-1967. In: *International Labor and Working-Class History*, vol. 70(01), 169-173.
- Kempton, R. (2007) *Provo. Amsterdam's Anarchist Revolt*. New York: Autonomedia.
- Kennedy, J.C. (1995) *Nieuw Babylon in aanbouw. Nederland in de jaren zestig*. Amsterdam/Meppel: Boom.
- Lovink, G. (2003) *My First Recession. Critical Internet Culture in Transition*. Rotterdam: V2_Publishing/NAi Publishers.
- Mamadouh, V. (1992) *De stad in eigen hand. Provo's, kabouters en krakers als stedelijke sociale beweging*. Amsterdam: Sua.
- McLuhan, M. (1964) *Understanding Media: The extensions of Man*. Londen: Routledge.
- Mesken, M. (2006) *De Msn-generatie: anders dan andere generaties?*
<http://www.edusite.nl/edusite/specials/16370>
(benaderd op 4 maart 2008).
- Nevejan, C. (2007) *Presence and the Design of Trust*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Nichols, J. (2004) Nomadic Urbanities: Constant's New Babylon and the Contemporary City. In: *Graduate Journal of Asia-Pacific Studies*, vol. 4(2), 29-52.
- Pas, N. (2006) *Imaazje! De verbeelding van Provo 1965-1967*. Amsterdam: Wereldbibliotheek.
- Righart, H. (1995) *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict*. Amsterdam: De Arbeiderspers.
- ____ (2003) *De wereldwijde jaren zestig. Groot-Brittannië, Nederland, de Verenigde Staten*. Utrecht: Instituut Geschiedenis van de Universiteit van Utrecht.
- Veen, W. & Vrakking, B. (2006) *Homo Zappiens. Growing up in a digital age*. Londen: Continuum International Publishing Group Ltd.